

शिव छत्रपती शिक्षण संस्था संचालित

राजर्षी शाहू महाविद्यालय (स्वायत्त), लातूर

मराठी विभाग

बी.ए.- तृतीय वर्ष - (Otp. – मराठी)

DSEC - Discipline specific Elective Course

अभ्यासक्रम

२०१८-१९

सत्र:पाचवे

अभ्यासपत्रिका : नववी - समीक्षापद्धती (U-MAR-507) / तासिका ५० : गुण ५०

उद्दिष्टे :

१. मराठीचा समीक्षायुवहार समजून घेणे.
२. वाङ्मयीन समीक्षेचे निकष समजून घेणे.
३. वाङ्मयीन समीक्षेच्या उपयोजित पद्धतीचे स्वरूप समजून घेणे.
४. ऐतिहासिक समीक्षापद्धतीचे स्वरूप समजून घेणे.
५. समाजशास्त्रीय समीक्षापद्धती समजून घेणे.
६. मानसशास्त्रीय समीक्षापद्धतीची पार्श्वभूमी समजून घेणे.
७. स्त्रीवादी समीक्षापद्धती समजून घेणे.

निष्पत्ती :

१. मराठीचा समीक्षायुवहार समजण्यास मदत होईल.
२. वाङ्मयीन समीक्षेचे निकष, समीक्षाविषयक दृष्टिकोन विकसित होईल.
३. वाङ्मयीन समीक्षेच्या उपयोजित पद्धतीचे स्वरूप, समीक्षेचे निकष समजतील.
४. ऐतिहासिक समीक्षा पद्धतीने साहित्यव्यवहार समजेल.
५. समाजशास्त्रीय समीक्षापद्धतीने मूल्यमापन कसे करायचे ते सांगता येईल.
६. मानसशास्त्रीय समीक्षापद्धतीने मनोविश्लेषणात्मक मानवी व्यवहार आणि साहित्यकृती यांचा अन्वय लावता येईल.
७. स्त्रीवाद आणि स्त्रीवादी समीक्षा या मागची विचारसरणी सांगता येईल.

घटक क्र. १ – समीक्षापद्धती

- समीक्षेची संकल्पना
- समीक्षा म्हणजे काय ?
- समीक्षेची वाटचाल

घटक क्र. २ – समीक्षापद्धती

- विविध समीक्षापद्धती
- समीक्षा पद्धती - महत्त्व - फायदे

घटक क्र. ३ – समीक्षापद्धती

- ऐतिहासिक समीक्षापद्धती
- स्वरूप व विशेष

घटक क्र. ४ – समीक्षापद्धती

- समाजशास्त्रीय समीक्षापद्धती
- स्वरूप व विशेष

घटक क्र. ५ – समीक्षापद्धती

- आस्वादक समीक्षापद्धती
- स्वरूप व विशेष

घटक क्र. ६ – समीक्षापद्धती

- स्त्रीवादी समीक्षापद्धती
- स्वरूप व विशेष

संदर्भ ग्रंथ :

१. समीक्षेची नवी रूपे – गंगाधर पाटील
२. वाङ्मयीन वाद - म. सा. परिषद, पुणे प्रकाशन
३. टीकाविवेक - श्री. के. क्षीरसागर
४. समीक्षेतील नव्या संकल्पना - संपा. डॉ. मनोहर जाधव
५. वाङ्मयीन वाद : संकल्पना व स्वरूप - संपा. सीताराम रायकर, आनंद यादव
६. साहित्यसमीक्षा : स्वरूप आणि विकास – ना.रा. गोडबोले, गं.ना. जोगळेकर
७. नवसमीक्षा – काही विचारप्रवाह - संपा. गो. म. कुलकर्णी
८. स्त्रीवादी समीक्षा : स्वरूप आणि उपयोजन – डॉ. अश्विनी धोंगडे
९. भारतीय साहित्यविचार - भुजंग वाडीकर
१०. नवे साहित्यशास्त्र – यशवंत मनोहर

सत्र:पाचवे

अभ्यासपत्रिका : दहावी - साहित्यशास्त्र (U-MAR-508) / तासिका ५० : गुण ५०

उद्दिष्टे :

१. साहित्य म्हणजे काय समजून घेणे, साहित्याचे स्वरूप, समजून घेणे.
२. साहित्याचे प्रयोजन समजून घेणे.
३. साहित्य निर्मितीप्रक्रिया समजून घेणे.
४. शब्दांच्या तीन शक्ती समजून घेणे.
५. ललित आणि ललितेतर साहित्यातील साम्य-भेद समजून घेणे.
६. मुलाखतीचे महत्त्व व स्वरूप समजून घेणे.
७. जाहिरातीची व्याख्या, स्वरूप आणि प्रकार समजून घेणे.
८. प्रसारमाध्यमांची भाषा कशी असते ते समजून घेणे.
९. पत्राचे स्वरूप व प्रकार समजून घेणे.

निष्पत्ती :

१. साहित्याचे स्वरूप संकल्पना समजतील, भारतीय, पाश्चात्य साहित्यकांनी सांगितलेल्या साहित्याच्या व्याख्या समजून येतील.
२. साहित्यनिर्मितीमागील विविध प्रयोजने सांगता येतील.
३. साहित्यनिर्मितीमागील प्रतिभाशक्ती आणि इतर जनक कारणे सांगता येतील.
४. अभिधा, लक्षणा, व्यंजना या शब्दशक्तींचे सामर्थ्य सांगता येईल.
५. ललित आणि ललितेतर साहित्याचे स्वरूप सांगता येईल, वर्गवारी करता येईल.
६. आत्मविश्वासाने मुलाखतीला जाण्याची तयारी होईल.
७. जाहिरातीचे महत्त्व, तिची व्यापकता आणि विविधता लक्षात येईल.
८. प्रसारमाध्यमांच्या भाषेचे गुण-वैशिष्ट्यांच्या लक्षात येईल.
९. औपचारिक, अनौपचारिक पत्रलेखनानुसार आराखडा तयार करता येईल.

घटक क्र. १ – साहित्यशास्त्र

- साहित्याचे स्वरूप
- व्याख्या, भारतीय, पाश्चात्य

घटक क्र. २ – साहित्यशास्त्र

- काव्य प्रयोजन,
- यश, अर्थ, व्यावहारिक, उद्बोधन

घटक क्र. ३ – साहित्यशास्त्र

- साहित्याची भाषा
- ललित आणि ललितेतर साहित्याची भाषा

घटक क्र. ४ – साहित्यशास्त्र

- साहित्याची निर्मिती प्रक्रिया
- प्रतिभा, कल्पना, स्फूर्ती भावना

घटक क्र. ५ – शब्दशक्ती विचार

- शब्दांच्या तीन मुख्य शक्ती
- अभिधा, लक्षणा, व्यंजना

घटक क्र. ६ – साहित्यशास्त्र

- रस विचार (भरतमुनी)
- रसयुक्त भाव, विभाव, व्याभिचारीभाव

संदर्भ ग्रंथ :

- साहित्य: स्वरूप आणि समीक्षा – डॉ. वा. ल. कुलकर्णी
- काव्यशास्त्रप्रदीप – डॉ. स. रा. गाडगीळ
- साहित्यविचार – डॉ. अ. वा. कुलकर्णी
- भारतीय साहित्यविचार - ग. त्र्यं. देशपांडे
- साहित्य व समाज - डॉ. विलास खोले
- साहित्यमीमांसा व समाजदर्शन – डॉ. स. रा. गाडगीळ
- वाङ्मय शैली आणि तंत्र - म. द. हातकगंगलेकर

- साहित्य व सामाजिक संदर्भ - रा. ग. जाधव

उद्दिष्टे :

१. लोकसाहित्याचे स्वरूप समजून घेणे.
२. लोक व संस्कृती याची संकल्पना समजून घेणे.
३. मौखिक व भौतिक संस्कृती व प्रयोगसिद्ध लोककलेची व्याप्ती समजून घेणे.
४. लोककथेची परंपरा समजून घेणे.
५. चूर्णीकथा व जातककथा यांचे वेगळेपण समजून घेणे.
६. स्त्रियांच्या लोकगीतांतील भावविश्व समजून घेणे.
७. बोहाडा, लळित, दशावतार आणि तमाशा यांचे स्वरूप समजून घेणे.
८. लोकसाहित्याचा इतर शास्त्रांशी असणारा संबंध समजून घेणे.

निष्पत्ती :

१. लोकसाहित्याची व्याख्या, स्वरूप सांगता येईल.
२. लोक व संस्कृती यांचे नेमकेपण व व्याप्ती समजेल.
३. मौखिक व भौतिक संस्कृती व प्रयोगसिद्ध लोककलेची व्याप्ती समजेल.
४. लोककथेची परंपरा, स्वरूप व वैशिष्ट्ये सांगता येईल.
५. चूर्णीकथा व जातक कथा यातील बोध कळेल.
६. स्त्रीगीतांचे स्वरूप, आशय-विषय आणि भावविश्व उलगडता येईल.
७. बोहाडा, लळित, दशावतार आणि तमाशा यातील साम्यभेद आणि वेगळेपण सांगता येईल.
८. लोकसाहित्याची व्याप्ती आणि इतर शास्त्रांशी असणारा संबंध सांगता येईल.

घटक क्र. १ – लोकसाहित्याचे स्वरूप व प्रयोजन

- लोकसाहित्य म्हणजे काय? - लोकसाहित्यांच्या विविध व्याख्या
- लोकसाहित्याचे लक्षण - लोकसाहित्याच्या अभ्यासाची गरज- लोकसाहित्याचे प्रयोजन

घटक क्र. २ – लोकसाहित्याची व्याप्ती

- मौखिक आविष्कारांचे विविध आकृतीबंध- भौतिक लोकसंस्कृतीचे आविष्कार
- लोकरूढी, विधी, लोकसमजुतीचा वारसा- प्रयोगसिद्ध लोककला

घटक क्र. ३ – लोककथा

- लोककथांच्या व्याख्या - लोककथेचे स्वरूप
- लोककथेचे प्रयोजन- लोककथांची परंपरा- लोककथांचे वर्गीकरण

घटक क्र. ४ – लोकगीत

- लोकगीतांच्या व्याख्या- लोकगीतांचे स्वरूप
- लोकगीतांचे प्रयोजन- लोकगीतांची परंपरा- लोकगीतांचे वर्गीकरण

घटक क्र. ५ – लोकनाट्य

- लोकनाट्यांच्या व्याख्या - लोकनाट्यांचे स्वरूप
- लोकनाट्यांचे प्रयोजन - लोकनाट्यांचे प्रकार

घटक क्र. ६ – लोकसाहित्याचा इतर शास्त्रांशी संबंध

- लोकसाहित्य आणि समाजशास्त्र- लोकसाहित्य आणि मानसशास्त्र
- लोकसाहित्य आणि तौलनिकशास्त्र

संदर्भ ग्रंथ :

१. लोकसाहित्याचे स्वरूप - प्रभाकर मांडे
२. मराठी लोकगीते - डॉ. सरोजनी बाबर
३. मराठी लोकसंस्कृतीचे उपासक - डॉ. ग. ना. मोरजे
४. लोकसाहित्याची रूपरेखा - दुर्गाबाई भागवत
५. लोकसाहित्याचे स्वतंत्र अभ्यासक्षेत्र - डॉ. तारा भवाळकर
६. लोकसंचित - डॉ. शरद व्यवहारे
७. लोकसाहित्य : उद्गम व विकास - डॉ. शरद व्यवहारे
८. लोकसाहित्यमीमांसा, भाग, १, २ - डॉ. अनिल सहस्त्रबुद्धे
९. लोकसाहित्याची संशोधनपद्धती - डॉ. विश्वनाथ शिंदे
१०. लोकसाहित्याचे लेणे - डॉ. मालती देशपांडे
११. लोकसाहित्याचे अंतःप्रवाह - डॉ. प्रभाकर मांडे

सत्र:सहावे

अभ्यासपत्रिका : बारावी - भाषाविज्ञान आणि व्याकरण (U-MAR - 607) / तासिका ५० : गुण ५०

उद्दिष्टे :

१. संस्कृत, प्राकृत, महाराष्ट्री आणि अपभ्रंश-मराठी या भाषांची साखळी समजून घेणे.
२. भाषेचे स्वरूप समजून घेणे.
३. ध्वनी व अर्थपरिवर्तन का होते ते समजून घेणे.
४. प्रमाण भाषा व बोली यातील साम्य-भेद समजून घेणे.
५. विकारी व अविकारी शब्दांची रूपे समजून घेणे.
६. मराठीचा विभक्तीविचार समजून घेणे.
७. प्रयोगविषयक नियम समजावून घेणे.

निष्पत्ती :

१. मराठी भाषेची उत्पत्ती सांगता येईल.
२. भाषेचे स्वरूप, संकल्पना, महत्त्व लक्षात येईल.
३. ध्वनी व अर्थपरिवर्तन का होते ते समजून येईल.
४. प्रमाण व बोलीच्या स्वरूपातील वेगळेपण सांगता येईल.
५. शब्दांच्या जाती उदाहरणासह सांगता येतील.
६. विभक्तीचे प्रकार, स्वरूप, कारकार्थ व उपपदार्थ सांगता येतील.
७. लेखननियमानुसार लिहिता येईल.

घटक क्र. १ – भाषाविज्ञान

- भाषेची उत्पत्ती, मराठीचा उत्पत्तीकाळ
- मराठी भाषेची उत्पत्ती

घटक क्र. २ – भाषाविज्ञान

- मराठी भाषेचे स्वरूप
- भाषा एक संकेत प्रणाली, भाषेची लक्षणे

घटक क्र. ३ – भाषाविज्ञान

- भाषिक परिवर्तन (ध्वनी व अर्थ)
- स्वरूप व कारणे, ध्वनी अर्थ परिवर्तनाची कारणे

घटक क्र. ४ – भाषाविज्ञान

- प्रमाण व बोली भाषा
- बोलीचे स्वरूप-विशेष, भाषा आणि बोली साम्यभेद

घटक क्र. ५ – व्याकरण

- शब्दांच्या जाती -
- विकारी, अविकारी,

घटक क्र. ६ – व्याकरण

- विभक्ती विचार
- विभक्तीचे प्रत्यय, कारकार्थ व उपपदार्थ

घटक क्र. ७ – व्याकरण

- प्रयोग विचार
- कर्तरी, कर्मणी, भावे, मिश्र प्रयोग

घटक क्र. ८ – व्याकरण

- लेखनविषयक नियम
- अनुस्वार, -ह्रस्व-दीर्घ, किरकोळ, सामान्यरूपाचे नियम

संदर्भ ग्रंथ :

१. भाषाविज्ञान : वर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक - संपा. डॉ. मालसे व सोमण
२. भाषाविज्ञान परिचय - संपा. डॉ. मालसे व सोमण
३. अभिनव भाषाविज्ञान – ग. ना. जोगळेकर
४. मराठी भाषा : उद्गम व विकास – कृ. पां. कुलकर्णी
५. वर्णनात्मक भाषाविज्ञान - लीला गोविलकर
६. भाषा व भाषाशास्त्र - श्री. न. गजेंद्रगडकर
७. सुलभ भाषाविज्ञान – द. दि. पुंडे
८. भाषाविज्ञानपाथेय - राम रौनेकर

सत्र:सहावे

अभ्यासपत्रिका : तेरावी - उपयोजित मराठी (U-MAR - 608) / तासिका ५० : गुण ५०

उद्दिष्टे :

१. मुलाखतीचे स्वरूप समजून घेणे.
२. वृत्तांत लेखनाचे घटक आणि आवश्यकता समजून घेणे.
३. भाषांतराचे स्वरूप, प्रकार आणि भाषांतर व अनुवाद यातील साम्यभेद समजून घेणे.
४. जाहिरातीचे स्वरूप व महत्त्व समजून घेणे.
५. माध्यमांची भाषा तिच्या उपयोजनासह समजून घेणे.
६. पत्र लेखनाचे औपचारिक-अनौपचारिक प्रकार समजून घेणे.

निष्पत्ती :

१. मुलाखतीला आत्मविश्वासाने सामोरे जाता येईल.
२. वृत्तांत लेखनाचे महत्त्व व नमुना तयार करता येईल.
३. भाषांतराचे महत्त्व लक्षात येईल.
४. जाहिरातीच्या स्वरूपानुसार जाहिरात तयार करता येईल.
५. माध्यमांच्या भाषेचे वेगळेपण लक्षात येईल.
६. औपचारिक-अनौपचारिक पत्र लेखनाचा नमुना तयार करता येईल.

घटक क्र. १ – मुलाखत

- मुलाखतीचे स्वरूप
- मुलाखतीचा हेतू, मुलाखतीचा प्रकार

घटक क्र. २ – वृत्तांतलेखन

- वृत्तांतलेखन
- वृत्तांतलेखनाचे घटक, नमुना

घटक क्र. ३ – भाषांतर

- भाषांतराचे स्वरूप
- भाषांतराची व्याप्ती, जाहिरातीचे वर्गीकरण

घटक क्र. ४ – जाहिरात

- जाहिरातीचे स्वरूप
- जाहिरातीची संकल्पना
- जाहिरातीचे वर्गीकरण

घटक क्र. ५ – माध्यमांची भाषा

- माध्यमांची भाषा – १. वृत्तपत्र २. आकाशवाणी ३. दूरदर्शन

घटक क्र. ७ – पत्रलेखन

- औपचारिक, अनौपचारिक पत्रलेखन

संदर्भ ग्रंथ :

१. व्यावहारिक मराठी – डॉ. कल्याण काळे, द.दि. पुंडे
२. व्यावहारिक मराठी - ल. रा. नसिराबादकर
३. मुद्रितशोधन – य. च. धायगुडे
४. उपयोजित अभ्यासक्रम, मराठी भाषेचे संवाद कौशल्य – य.च.म.मु. वि. नाशिक
५. व्यावहारिक, उपयोजित मराठी आणि प्रसारमाध्यमे – डॉ. संदीप सांगळे, डायमंड प्रकाशन, पुणे
६. व्यावहारिक मराठी – डॉ. स्नेहल तावरे - स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे

सत्र:सहावे

अभ्यासपत्रिका : चौदावी - प्रबोधन आणि मराठी साहित्य (U-MAR - 609) / तासिका ५० : गुण ५०

उद्दिष्टे :

१. प्रबोधन म्हणजे काय ते सांगून, व्याप्ती समजून घेणे.
२. भारतीय प्रबोधनाची वाटचाल समजून घेणे.
३. समाज प्रबोधनाच्या विविध चळवळी कोणत्या, ते समजून घेणे.
४. स्वातंत्र्य आणि ललित साहित्य यांचा अन्वयार्थ तपासून पाहणे.
५. साहित्य आणि समता यांचा संबंध समजून घेणे.
६. साहित्य आणि बंधुता यांचा अन्वय लावणे.
७. न्याय आणि साहित्य यांचे स्वरूप शोधणे.
८. नीती आणि साहित्य यांचा अन्वय शोधणे.

निष्पत्ती :

१. प्रबोधन आणि त्याचा विकासक्रम या विषयीची संकल्पना समजेल.
२. भारतीय प्रबोधनाच्या वाटचालीतील ठळक टप्पे सांगता येतील.
३. समाज प्रबोधनाच्या विविध चळवळीतून आलेल्या साहित्याचा परिचय होईल.
४. स्वातंत्र्य संग्रामाच्यावेळी आलेल्या साहित्यातील 'स्वातंत्र्य' हे मूल्य तपासून पाहता येईल.
५. साहित्यातून व्यक्त झालेल्या समतेचे स्वरूप सांगता येईल.
६. साहित्यातून व्यक्त झालेल्या समतेचे स्वरूप सांगता येईल.
७. न्यायाची संकल्पना साहित्याच्या परिप्रेक्ष्यातून सांगता येईल.
८. साहित्यातून आलेल्या नीतीची कल्पना कळेल.

घटक क्र. १ – प्रबोधन : मूल्य आणि तत्त्वे

- प्रबोधनाची आधारतत्त्वे - प्रबोधनाची मूलतत्त्वे

घटक क्र. २ – भारतीय प्रबोधनाची वाटचाल

- भारतीय प्रबोधनाची उद्दिष्टे- भारतीय प्रबोधनाची दिशा
- भारतीय प्रबोधनाचे शिल्पकार

घटक क्र. ३ – समाज प्रबोधनाच्या विविध चळवळी

- ब्राह्मो समाज, परमहंस समाज- प्रार्थना समाज, सत्यशोधक समाज...

घटक क्र. ४ – स्वातंत्र्य आणि ललित साहित्य

- स्वातंत्र्याची संकल्पना आणि ललित साहित्य, आकलन

घटक क्र. ५ – समता आणि ललित साहित्य

- समतेची संकल्पना आणि ललित साहित्य, आकलन

घटक क्र. ६ – न्याय आणि ललित साहित्य

- न्यायाची संकल्पना आणि ललित साहित्य, आकलन

घटक क्र. ७ – बंधुता आणि ललित साहित्य

- बंधुत्वाची संकल्पना आणि ललित साहित्य, आकलन

घटक क्र. ८ – नैतिकता आणि ललित साहित्य

- नैतिकतेची संकल्पना आणि ललित साहित्य, आकलन

संदर्भ :

१. साहित्य आणि सामाजिक संदर्भ - रा. ग. जाधव, कॉन्टिनेंटल प्रकाशन. पुणे
२. प्रबोधनाच्या पाऊलखुणा - गं. बा. सरदार
३. दलितांचे प्रबोधन - डॉ. गंगाधर पानतावणे
४. समता - डॉ. रावसाहेब कसबे
५. आधुनिक महाराष्ट्र, खंड १,२ - य. दि. फडके
६. श्री. बसवेश्वर ते ज्ञानेश्वर - कृष्णा मेनसे
७. आधुनिक भारत - शं. द. जावडेकर
८. मराठी विश्वकोश (विविध खंड) - संपा. लक्ष्मणशास्त्री जोशी
९. प्रबोधनाच्या पाऊलखुणा - निर्मलकुमार फडकुले
१०. प्रबोधनविचार - डॉ. यशवंत मनोहर